

Helsingfors/Mariehamn 11.6.2026**Nr 19/26****Hänvisning** Justitieministeriets skrivelse
20.3.2026, VN/5137/2022-OM-576

Till Justitieministeriet

Ärende

Justitieministeriet har i skrivelse av den 20 mars 2026 begärt Ålandsdelegationens utlåtande om lagstiftningsbehörighet att ge kommunerna uppgifter under undantagsförhållanden då uppgiften till sin materiella karaktär hör till ett område där landskapet har lagstiftningsbehörighet. Vid Ålandsdelegationens möte 30.3.2026 beslöts att Ålands landskapsregerings utlåtande inhämtas över justitieministeriets begäran. Landskapsregeringens utlåtande inlämnades till Ålandsdelegationen den 8 maj 2026 (ÅLR 2026/2151, 133 Rk1a).

Grunden för Ålandsdelegationens utlåtande

Enligt 56 § i självstyrelselagen för Åland ger Ålandsdelegationen på begäran utlåtanden till statsrådet och ministerierna samt till landskapsregeringen och domstolar. Till delegationens uppgifter hör således att såsom ett sakkunnigorgan ge utlåtande i frågor som gäller tillämpningen av självstyrelselagen. Ålandsdelegationen konstaterar dock att landskapets lagstiftningsbehörighet avgörs entydigt endast i samband med stiftandet av landskapslagar, som efter granskning av Ålandsdelegationen och i förekommande fall av Högsta domstolen, av republikens president antingen godkänns eller genom veto bringas att förfalla.

Däremot sker i samband med riksdagens lagstiftning inte någon motsvarande bedömning av lagstiftningens tillämpning i landskapet Åland. Saknas landskapslagstiftning på området och behörigheten inte direkt framgår av uppdelningen i självstyrelselagen kan myndigheterna vara tvungna att, såsom i detta fall, själva tolka innebörden av självstyrelselagens bestämmelser. Uppstår meningsskiljaktigheter kan ett utlåtande på nu gjort sätt inbegäras av

Ålandsdelegationen, alternativt föras till Högsta domstolen för avgörande enligt 60 § i självstyrelselagen.

Frågeställningen och dess bakgrund

I justitieministeriets begäran hänvisas inledningsvis till att 23 § i grundlagen utgör den centrala, konstitutionella grunden för lagstiftningen om undantagsförhållanden. Bestämmelsen möjliggör avgränsade och tillfälliga undantag från de grundläggande fri- och rättigheterna under undantagsförhållanden. Beredskapslagens (FFS 1552/2011) syfte är att under undantagsförhållanden skydda befolkningen samt trygga befolkningens försörjning och landets näringsliv, upprätthålla rättsordningen, de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt trygga rikets territoriella integritet och självständighet.

Justitieministeriet hänvisar till att befolkningsskydd och beredskap inför undantagsförhållanden hör enligt 27 § 28 och 34 punkterna i självstyrelselagen till rikets behörighet. Det hänvisas också till det som grundlagsutskottet uttalat i samband med antagande och tillämpning av beredskapslagen (GrUU 6/2009 rd, GrUB 1/2021 rd). Högsta domstolen har konstaterat i samband med lagstiftningskontrollen av landskapslagstiftning att rikslagstiftning i vilken det stadgas om befolkningsskydd och beredskap inför undantagsförhållanden gäller på grundval av 27 § 28 och 34 punkten självstyrelselagen som utgångspunkt även på Åland och tillämpas i landskapet även på sådana frågor som under normala förhållanden hör till landskapets lagstiftningskompetens, såsom hälso- och sjukvården (KKO-HD/97/2021).

Justitieministeriet hänvisar också till det som Ålandsdelegationen och grundlagsutskottet har anfört om uppgifter för de åländska kommunerna som följer av rikslagstiftningen (ÅD 18/21, GrUU 18/2022 rd).

Justitieministeriet räknar upp ett antal bestämmelser i beredskapslagen där det föreskrivs om uppgifter, rättigheter eller skyldigheter för kommuner eller kommunernas personal. Det rör sig om 12, 31, 32, 40, 44, 46, 49, 50, 51, 70, 88, 94, 101, 108, 109, 113, 119, 122, 122 b och 126 § i beredskapslagen. I begäran anses dessa bestämmelser även gälla kommunerna på Åland.

Justitieministeriets begäran ansluter till beredningen av ett förslag till ny beredskapslag. Den nya beredskapslagen ska precisera användningen av tilläggsbefogenheter under undantagsförhållanden, samt när de kan tas i bruk. Med tilläggsbefogenheter avses befogenheter som myndigheterna ges under undantagsförhållanden med stöd av beredskapslagen utöver de befogenheter som de har på grundval av sektorslagstiftningen under normala förhållanden. Tilläggsbefogenheterna enligt beredskapslagen undantränger eller ersätter således i allmänhet inte myndigheternas befogenheter under normala förhållanden, utan de kompletterar dem. Behovet av tilläggsbefogenheter kan vara brådskande.

Enligt justitieministeriet har kommunerna i den nuvarande beredskapslagen påförts ett flertal uppgifter som i huvudsak gäller befolkningsskydd, tryggnad av befolkningens nödvändiga försörjning, undervisning eller övervakning av att föreskrifter följs. Med stöd av rikslagstiftning kan kommunerna på Åland ges uppgifter till den del det gäller rikets behörighet. I begäran hänvisas till den föreslagna beredskapslagens 69 § som avser nya kommunala riksuppgifter. Kommunerna ska ta emot anmälningar från personer som förflyttat sig till kommunens område och vidareförmedla dessa till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. Eftersom förflyttande av befolkning är befolkningsskydd hör det till rikets lagstiftningsbehörighet. Enligt justitieministeriet kan sådana riksuppgifter i rikslag påföras de åländska kommunerna.

Justitieministeriet hänvisar till landskapsregeringens utlåtande till justitieministeriet om förslaget till ny beredskapslag (ÅLR 2025/8359). Enligt begäran har landskapsregeringen ansett att riket inte genom rikslag kan påföra de åländska kommunerna uppgifter inom landskapets lagstiftningsbehörighet. Rikets tolkning är att behörigheten att under normalförhållanden påföra de åländska kommunerna uppgifter inom landskapets lagstiftningsbehörighet är landskapets. Däremot hör det under undantagsförhållanden till rikets behörighet att lagstifta om sådana ärenden som under normalförhållanden hänför sig till landskapets behörighet. Dessutom påpekar riket att det i förslaget till beredskapslag i huvudsak handlar om uppgifter som redan enligt nuvarande beredskapslag kan påföras kommunerna på Åland.

I justitieministeriets begäran ställs avslutningsvis följande fråga:

Har riket lagstiftningsbehörighet att ge tilläggsbefogenheter eller påföra uppgifter på de åländska kommunerna under undantagsförhållanden då befogenheten eller uppgiften till sin materiella karaktär hör till ett område där landskapet har lagstiftningsbehörighet enligt 18 § i självstyrelselagen?

Landskapsregeringens utlåtande

I landskapsregeringens utlåtande av den 7 maj 2026 hänvisas inledningsvis till fördelningen av lagstiftningsbehörighet enligt självstyrelselagen och att denna inte kan ändras på annat sätt än genom ändring av självstyrelselagen. Självstyrelselagen kan inte enligt 69 § i självstyrelselagen för Åland (FFS 1144/1991) ändras, upphävas eller avvikas på annat sätt än genom överensstämmande beslut av riksdagen och lagtinget. Enligt 80 § Finlands grundlag kan statsrådet och ministerierna utfärda förordningar med stöd av bemyndigande i grundlagen eller annan lag. Om en bestämmelse i en förordning eller annan författning på lägre nivå än lag strider mot grundlagen eller annan lag, får den inte tillämpas enligt 107 § grundlagen.

Landskapsregeringen anger att vissa delar av den föreslagna nya beredskapslagen faller inom tillämpningsområdet för 23 § i Finlands grundlag, vilket innebär att tillfälliga undantag från grundläggande fri- och rättigheter kan införas genom lag eller förordning av statsrådet. Dock ger inte 23 § i grundlagen riksdagen befogenhet att lagstifta eller utfärda förordningsfullmakter inom landskapets lagstiftningsbehörighet. Enligt landskapsregeringen behöver förslaget till en ny beredskapslagstiftning vara förenligt med bestämmelserna i självstyrelselagen, men också med bestämmelser i grundlagen.

Enligt landskapsregeringen har landskapet Åland lagstiftningsbehörighet inom många områden som är centrala för beredskap. Förslaget till beredskapslag hänvisar till flera rikslagar inom områden där landskapet har lagstiftningsbehörighet. Inom dessa områden finns landskapslagstiftning som gäller på Åland medan rikslagstiftningen inte är tillämplig.

Landskapsregeringen gör en jämförelse med behörighetsfördelningen i fråga om undantagslagar. Frågan om beredskapslagens tillämpning på Åland anses i juridiskt hänseende vara snarlik frågan om undantagslagars tillämpning på Åland. Den omständigheten att riket har lagstiftningsbehörighet gällande beredskap inför undantagsförhållanden borde inte innebära att riket genom bestämmelser i beredskapslagen kan göra avvikelser från åländsk lagstiftning. Landskapet behåller sin lagstiftningsbehörighet även under undantagsförhållanden och borde, för att man ska uppnå ett rättsligt fungerande regelverk, genom landskapslagstiftning kunna föreskriva om motsvarande undantag som riket föreskrivit om i rikslagstiftningen.

Landskapsregeringen hänvisar till de tilläggsbefogenheter myndigheterna ges under undantagsförhållanden med stöd av beredskapslagen. Tilläggsbefogenheterna undantränger eller ersätter i allmänhet inte myndigheternas befogenheter under normala förhållanden, utan de kompletterar dem. I utlåtandet hänvisas till ett tidigare utlåtande från Ålandsdelegationen som gällde möjligheterna att i beredskapslagen lagstifta om befogenheter för självstyrelsemyndigheterna (ÅD 7/25). Ålandsdelegationens utlåtande gällde hur föreslagna bestämmelser i beredskapslagen förhöll sig till landskapets lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet.

Landskapsregeringen framför att det på samma sätt som det är landskapets behörighet att lagstifta om självstyrelsemyndigheternas förvaltningsuppgifter är det enligt 18 § 4 punkten i självstyrelselagen landskapets behörighet att lagstifta om kommunernas förvaltning. Därför är det landskapsregeringens uppfattning att riket i beredskapslagen inte kan reglera kommunerna inom områden som under normala förhållanden hör till åländsk lagstiftningsbehörighet.

Landskapsregeringen framför vidare synpunkter om beredskapslagens funktionalitet på Åland. Landskapsregeringen anser att de bestämmelser i beredskapslagen som gäller uppgifter, rättigheter eller skyldigheter för kommuner eller kommunernas personal i stor utsträckning inte går att tillämpa

i praktiken på Åland. Det anses finnas olika problem och juridiska oklarheter som uppstår eller kan uppstå i samband med tillämpningen. Landskapsregeringen menar att besvarandet av den begränsade fråga som justitieministeriet har ställt till Ålandsdelegationen inte skulle i någon nämnvärd omfattning klargöra rättsläget för de förvaltande myndigheterna (självstyrelsemyndigheterna och kommunerna).

Avslutningsvis anser landskapsregeringen att justitieministeriets tolkning av behörigheten inte uppfyller krav enligt grundlagens 80 § och 121 § om att kommunernas uppgifter och förpliktelser ska anges på ett tydligt sätt i lag. Kommunerna skulle vara tvungna att ta ställning till vilka åtgärder kommunen ska vidta i ett läge där lagstiftningen är oklar. Detta i situationer där det handlar om åtgärder som får långtgående konsekvenser för enskilda samt deras lagstadgade rättigheter. Kommunerna kan inte plötsligt under undantagsförhållanden delvis tillämpa rikets lagstiftning som inte är utformad för att passa ihop med landskapslagstiftningen och myndighetsstrukturen på Åland. Landskapsregeringen anser att det enda sättet att komma till rätta med de brister som redogörs för i utlåtandet är att statsrådet och landskapsregeringen tillsammans utreder de frågor som rör Åland. Syftet är att hitta fungerande lösningar där behörighetsfördelningen mellan Åland och riket i slutändan klargörs med stöd av en reglering i självstyrelselagen.

Lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten

Kommunerna och behörighetsfördelningen enligt självstyrelselagen

I självstyrelselagen för Åland anges de rättsområden på vilka lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten tillkommer landskapet respektive riket. Denna behörighetsfördelning anger om det är landskapets eller rikets lagstiftning som ska följas samt vilka myndigheter som är behöriga i olika ärenden samt om deras befogenheter. Behörighetsfördelningen i självstyrelselagen är exklusiv om annat inte anges i självstyrelselagen. Självstyrelselagen är av grundlagstiftningsnatur, varför avvikelser från den inte kan göras genom vanlig lag. Förvaltningsbehörigheten följer lagstiftningsbehörigheten, om annat inte anges i självstyrelselagen eller avvikelser gjorts genom en överenskommelseförordning. Detta innebär att den part som har lagstiftningsbehörigheten i regel även har förvaltningsbehörigheten och därmed även kostnadsansvaret för skötseln av uppgifterna.

Däremot är kommunerna på Åland inte en part i behörighetsfördelningen mellan landskapet och riket. Kommunerna är självständiga offentligrättsliga juridiska personer och de har självstyre. Enligt 18 § 4 punkten i självstyrelselagen för Åland har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om kommunindelning, kommunala val, kommunernas förvaltning, kommunernas tjänsteinnehavare, tjänstekollektivavtal för kommunernas anställda samt disciplinär bestraffning av kommunernas tjänsteinnehavare. Av 18 § 5 punkten framgår att även kommunerna tillkommande skatter hör till landskapets lagstiftningsbehörighet.

Hänvisningen till kommunernas förvaltning i 18 § 4 punkten avser huvudsakligen behörighet att föreskriva om angelägenheter gällande kommunernas organisation och förvaltningsförfarande, dvs. sådant som för tillfället ingår i kommunallag (1997:73) för landskapet Åland. I kommunallagens 3 § föreskrivs om kommunens uppgifter. Kommunen ska handha de uppgifter som den åtagit sig med stöd av den kommunala självstyrelsen och som den ålagts genom lag. Kommunen kan genom avtal åta sig att handha även andra offentliga uppgifter.

Landskapets behörighet gällande kommunernas förvaltning eller kommunerna i övrigt utesluter inte att de åländska kommunerna åläggs uppgifter genom rikslag. I enlighet med behörighetsfördelningen i självstyrelselagen handhar kommunerna på Åland dels uppgifter som utgör landskapsbehörighet, dels uppgifter som utgör riksbehörighet. Däremot är det uteslutet att genom rikslagstiftning överföra riksuppgifter på landskapets myndigheter (HD 2026:22, stycke 12, se även ÅD 18/21, s. 3).

Förvaltningsreformen i riket beträffande social- och hälsovården, som trätt i kraft 1.1.2023, innebar att uppgifter som tidigare ankom på kommunerna numera sköts av välfärdsområdena (förutom i Helsingfors stad). Enligt Ålandsdelegationen ställde självstyrelselagen inga hinder för att sådana uppgifter som hör till rikets behörighet och som enligt rikslagstiftningen hör till kommunerna i landskapet Åland kvarstår hos kommunerna, även om de på annat håll i Finland överförs till myndigheter som inte finns på Åland (ÅD 18/21). Grundlagsutskottet ansåg att det inte heller fanns något hinder för regleringen med avseende på grundlagens bestämmelser om kommunal självstyrelse och jämlikhet mellan kommuninvånarna (GrUU 18/2022 rd).

Behörighetsfördelningen gällande undantagsförhållanden

Enligt 27 § 34 punkten självstyrelselagen har riket lagstiftningsbehörighet i fråga om beredskap inför undantagsförhållanden. Även försvarsväsendet och gränsbevakningen med beaktande av vad som stadgas i 12 §, ordningsmaktens verksamhet för tryggnad av statens säkerhet och försvarstillstånd hör till rikets lagstiftningsbehörighet enligt 34 punkten. Befolkningsskydd hör till rikets lagstiftningsbehörighet enligt 27 § 28 punkten, dock så att beslut om förflyttning av i landskapet bosatta personer till en ort utanför landskapet kan fattas endast med landskapsregeringens samtycke.

När den gällande självstyrelselagen antogs var beredskapslagen (FFS 1080/1991) i kraft. Denna rikslag upphävdes och ersattes av den gällande beredskapslagen (FFS 1552/2011). I samband med beredningen och antagandet av den gällande beredskapslagen konstaterade grundlagsutskottet att lagen också ska tillämpas på Åland. Det kan leda till att förvaltningsuppgifter som normalt hör till myndigheterna i landskapet kan övertas av myndigheterna i riket när beredskapslagen tillämpas. Med avseende på Ålands särställning ansåg grundlagsutskottet det viktigt att det också avgörs genom en

överenskommelseförordning hur de förvaltningsuppgifter som beror på att beredskapslagen tillämpas ska ordnas. Grundlagsutskottet påpekade också att förflyttandet av personer som är bosatta i landskapet till något ställe utanför landskapet förutsätter landskapsregeringens samtycke enligt 27 § 28 punkten i självstyrelselagen (GrUU 6/2009 rd, s. 14).

Ålandsdelegationen noterar att definitionen av undantagsförhållanden i beredskapslagen har ändrats och utvidgats sedan den gällande självstyrelselagen trädde i kraft. Efter denna tidpunkt har grundlagen och senare ändringar av grundlagens 23 § om de grundläggande fri- och rättigheterna under undantagsförhållanden trätt i kraft. Beredningen av en ny beredskapslag pågår för tillfället.

I lagstiftningskontrollen har landskapets förhållande till rikets beredskapslagstiftning berörts under Covid19-pandemin. Enligt Högsta domstolen gäller den rikslagstiftning i vilken det stadgas om befolkningskydd och beredskap inför undantagsförhållanden på grundval av 27 § 28 och 34 punkten självstyrelselagen som utgångspunkt även på Åland och tillämpas i landskapet även på sådana frågor som under normala förhållanden hör till landskapets lagstiftningskompetens, såsom hälso- och sjukvården. De befogenheter som finns för myndigheter t.ex. enligt beredskapslagstiftningen kan således tas i bruk även på Åland trots att de gäller hälso- och sjukvården.

Riket har lagstiftningskompetens för beredskap inför undantagsförhållanden och riket har antagit lagstiftning bl.a. för att skydda befolkningen under undantagsförhållanden. Undantagslagstiftningen gäller även för landskapets del och kan tillämpas på Åland. Högsta domstolen konstaterade att ifall riket använde den kompetens som tillhör riket enligt 27 § 34 punkten självstyrelselagen och med stöd av 88 § i beredskapslagen för tryggheten av hälso- och sjukvården under undantagsförhållanden utfärdade sådana förordningar som omfattade även Åland, skulle de tillämpas i landskapet utan hinder av landskapslagstiftningen (HD 1.6.2021, KKO-HD/97/2021).

År 2024 har Ålandsdelegationen givit ett utlåtande om en föreslagen ändring av beredskapslagen. Ändringen syftade till att trygga tillgången på arbetskraft inom specifikt nämnda branscher under vissa typer av undantagsförhållanden. Delegationen ansåg att förslaget rörde beredskap inför undantagsförhållanden, inte normal arbetsförmedling. Eftersom förvaltningen av arbetsförmedlingstvänet hade i propositionen ålagts en riksmyndighet var förslaget förenligt med självstyrelselagen. Delegationen fäste uppmärksamhet vid att riket inte har behörighet att föreskriva om skyldigheter för landskapsregeringen, myndigheter som lyder under landskapsregeringen eller tjänstemän på Åland (ÅD 25/24, se också GrUU 55/2024 rd, s. 3–4).

Ålandsdelegationen har senare tagit ställning till hur föreslagna bestämmelser i den nya beredskapslagen förhåller sig till behörighetsfördelningen enligt självstyrelselagen. Justitieministeriets fråga gällde då hur de föreslagna

bestämmelserna förhöll sig till landskapsmyndigheter och deras befogenheter enligt landskapslagstiftningen. I Ålandsdelegationens utlåtande berördes de begränsningar för riket som följer av självstyrelselagen vad gäller utsträckandet av skyldigheter enligt beredskapslagstiftningen för landskapsregeringen, myndigheter som lyder under landskapsregeringen eller tjänstemän på Åland (ÅD 7/25).

Ålandsdelegationen konstaterade också att det är en annan sak om riksuppgifter, t.ex. gällande beredskap inför undantagsförhållanden, ska skötas av de åländska kommunerna. I enlighet med behörighetsfördelningen i självstyrelselagen handlägger kommunerna dels ärenden som utgör landskapsbehörighet och dels ärenden som utgör riksbehörighet (ÅD 7/25, s. 6). Beträffande finansieringen har Ålandsdelegationen konstaterat att de uppgifter som enligt gällande rikslagstiftning ankommer på kommunerna ingår i landskapet Åland tillkommande avräkningsbelopp och kan kanaliseras till kommunerna genom landskapsandelar eller andra landskapsbeslut (ÅD 18/21, s. 3–4, se också ÅD 20/21). I självstyrelselagens 47 och 48 § finns bestämmelser om avräkningsgrunden och hur denna ändras.

I samband med lagstiftningskontrollen av räddningslag (2006:106) för landskapet Åland hänvisades till att det i 27 § 28 punkten i självstyrelselagen stadgas att riket har lagstiftningsbehörighet i fråga om befolkningsskyddet och i 34 punkten att riket har behörighet i fråga om bl.a. beredskap inför undantagsförhållanden. Rikets räddningslag gäller därför i landskapet angående dessa frågor (HD 6.6.2006, se också ÅD 5/06).

Grundlagsutskottet har berört förhållandet mellan självstyrelselagen och sådan ibruktagningsförordning som statsrådet kan anta med stöd av beredskapslagen. Ibruktagningsförordningen gällde befogenheter för social- och hälsovårdsenheter under hanteringen av Covid19-pandemin. Grundlagsutskottet ansåg att förordningens 2 och 3 § behövde upphävas till den del de gällde utövning av befogenheterna i landskapet Åland (GrUB 1/2021 rd, s. 4–5).

Skyddet för den kommunala självstyrelsen i grundlagen

Enligt självstyrelselagens 27 § 1 punkt hör stiftande, ändring och upphävande av grundlag samt avvikelser från grundlag till rikets behörighet. I grundlagens 121 § finns bestämmelser om kommunal självstyrelse. Enligt 1 mom. är Finland indelat i kommuner, vilkas förvaltning skall grunda sig på självstyrelse för kommunens invånare. Enligt 2 mom. utfärdas bestämmelser om de allmänna grunderna för kommunernas förvaltning och om uppgifter som åläggs kommunerna genom lag. Enligt 3 mom. i samma paragraf har kommunerna beskattningsrätt. Bestämmelser om självstyrelse på större förvaltningsområden än kommuner ska enligt 121 § 4 mom. i grundlagen utfärdas genom lag.

Enligt förarbetena till grundlagen gäller kravet på bestämmelser i lag i 121 § 2 mom. de allmänna grunderna för kommunernas förvaltning, såsom utövning av

deras högsta beslutanderätt, grunderna för organisering av kommunens övriga förvaltning samt de viktigaste elementen i kommuninvånarnas medbestämmanderätt. I enlighet med självstyrelseprinciperna ska demokratin i kommunernas beslutssystem tryggas genom lag. Detta innebär framförallt att kommuninvånarna har rätt att välja förvaltningsorgan samt att beslutanderätten i kommunerna tillkommer de valda organen. Enligt förarbetena till grundlagen hör det till principen om kommuninvånarnas självstyrelse att kommunen själv ska kunna besluta om uppgifter som den åtagit sig med stöd av självstyrelsen samt att kommunen i övrigt kan tilldelas uppgifter endast genom lag (RP 1/1998 rd, s. 176/l).

Grundlagsutskottet har i sin praxis betonat att när bestämmelser om kommunernas uppgifter införs, ska det i enlighet med finansieringsprincipen samtidigt ses till att kommunerna har faktiska förutsättningar att klara av dem (se GrUU 16/2014 rd, s. 2/II och de utlåtanden som nämns där samt GrUU 15/2020 rd, s. 4—5).

Enligt grundlagens 2 § 3 mom. ska all utövning av offentlig makt bygga på lag. I all offentlig verksamhet ska lag noggrant iakttas. Kommunerna utövar sådan offentlig makt som avses i grundlagens bestämmelse (RP 1/1998 rd, s. 75). Eftersom kommunerna utövar offentlig makt och ingår i det allmänna har de också en skyldighet att se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses enligt 22 § i grundlagen.

Ålandsdelegationens slutsats

Justitieministeriet ställer frågan om riket har lagstiftningsbehörighet att ge tilläggsbefogenheter eller påföra uppgifter på de åländska kommunerna under undantagsförhållanden då befogenheten eller uppgiften till sin materiella karaktär hör till ett område där landskapet har lagstiftningsbehörighet enligt 18 § i självstyrelselagen.

En central princip i undantagsförhållanden är att myndigheterna så långt som möjligt ska fungera inom ramen för sin normala organisation. Enligt 4 § 2 mom. i beredskapslagen får befogenheter enligt lagen utövas endast om situationen inte kan fås under kontroll med myndigheternas normala befogenheter. Till landskapets behörighet hör många rättsområden och myndigheter som är viktiga för beredskapen. Till exempel har kommunerna en central roll inom brand- och räddningsväsendet som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet enligt 18 § 6 punkten i självstyrelselagen. Även den kommunala förvaltningen och organisationen på Åland hör till landskapets lagstiftningsbehörighet enligt 18 § 4 punkten i självstyrelselagen.

I enlighet med behörighetsfördelningen i självstyrelselagen handhar kommunerna på Åland dels uppgifter som utgör landskapsbehörighet, dels uppgifter som utgör riksbehörighet. Eftersom beredskapslagen har ansetts falla inom rikets lagstiftningsbehörighet enligt 27 § 34 punkten i självstyrelselagen kan

kommunerna på Åland påföras befogenheter och uppgifter till denna del. På motsvarande sätt kan kommunerna på Åland påföras riksuppgifter som gäller befolkningskyddet enligt 27 § 28 punkten i självstyrelselagen.

Även om självstyrelselagen inte ställer hinder för att kommunerna på Åland påförs uppgifter och tilläggsbefogenheter i beredskapslagen kan det förekomma samordningsproblem i förhållandet mellan beredskapslagen och den landskapslagstiftning som har antagits med stöd av 18 § i självstyrelselagen. Förvaltningsstrukturerna i landskapet och riket motsvarar inte alltid varandra. Beredskapslagens bestämmelser är i många avseenden uppbundna till rikets förvaltningsstrukturer. Möjliga brister vad gäller transparens och samordning bör avskaffas eller förhindras genom aktiva lagstiftningsåtgärder i samråd mellan riket och landskapet.

Rättsstatsprincipen i grundlagens 2 § 3 mom. är av betydelse i sammanhanget. Premissen är att den som utövar offentlig makt alltid har en behörighetsgrund som i sista hand återgår på en lag (RP 1/1998 rd, s. 75/1). För bestämmelser i lag gäller åter det generella kravet att lagen ska vara exakt och noga avgränsad. Regleringen av befogenheter är vanligen relevant också i förhållande till de i grundlagen inskrivna grundläggande fri- och rättigheterna (GrUU 51/2006 rd, s. 2/1). Därför bör man vid beredningen av ny beredskapslagstiftning säkerställa att också uppgifterna och befogenheterna på Åland är tillräckligt exakta och noga avgränsade.

I självstyrelselagen har behovet av samordning mellan riks- och landskapslagstiftningen delvis beaktats. Enligt självstyrelselagens 19 § 3 mom. kan för vinnande av enhetlighet och överskådlighet i landskapslag upptas stadganden av rikslagstiftningsnatur som i sak överensstämmer med motsvarande stadganden i rikslag. Av denna bestämmelse följer också en möjlighet att i landskapslag uppta stadganden av rikslagsstiftningsnatur gällande beredskap inför undantagsförhållanden och befolkningskydd.

Enligt 28 § 2 mom. i självstyrelselagen ska i fråga om lagar som har särskild betydelse för landskapet utlåtande inhämtas av landskapet innan lagen stiftas. I självstyrelselagen finns inte bestämmelser om hur de särskilda förhållandena i landskapet eller landskapslagstiftningen kan eller bör beaktas i rikslagarnas bestämmelser. Trots detta följer av självstyrelselagen inte några hinder för att rikslagarnas bestämmelser anpassas till de särskilda förhållandena i landskapet, förutsatt att denna anpassning är förenlig med behörighetsfördelningen mellan landskapet och riket.

I justitieministeriets anvisningar om Ålands ställning i lagberedningen och i EU-ärenden anges att det är möjligt att i rikslagar (eller andra riksförfattningar) ta in specialbestämmelser om Åland, förutsatt att saken hör till rikets lagstiftningsbehörighet och att specialbestämmelsen behövs på grund av att förhållandena på Åland är annorlunda (justitieministeriets utredningar och anvisningar 8/2012, s. 65).

Närvarande

Ordföranden Holm-Johansson, ledamöterna Dahlén, Leino-Sandberg, Siitari och Åkerblom.

På Ålandsdelegationens vägnar:

Marine Holm-Johansson
ordförande

Sören Silverström
sekreterare